

14 Μαΐου 2014

Η ουσιαστική θεμελίωση στο φαινόμενο της αγωγής

/ [Πεμπτουσία](#)

Image not found or type unknown

Ο λόγος του Θεού μάς αποκαλύπτει χαρακτηριστικά και αποκλειστικά όχι μονάχα τα σχετικά με την εμφάνιση του ανθρώπου, αλλά και την όλη πορεία και τον προορισμό του. Ο Θεός μάς αποκαλύπτει με το θεόπνευστο Μωϋσή στο βιβλίο της Γενέσεως την «κατ' εικόνα Θεού» δημιουργία του ανθρώπου, που στο πρόσωπό του φύσηξε την πνοή της ζωής.

Έτσι ο άνθρωπος τοποθετείται απέναντι στο Θεό - Δημιουργό ως πρόσωπο και η αξιολογική του αυτή διάκριση φαίνεται από την ικανότητα και δυνατότητα, που έχει, να απαντά στο λόγο του Θεού. Σε αυτόν τον διαλογικό χώρο κινείται ο άνθρωπος που αναστρέφεται και κοινωνεί με το Θεό. Η ανάπτυξη του ανθρώπου ως ολότητας αποκαλύπτεται και αρχίζει να πραγματοποιείται από τη στιγμή που προσάγεται (προς-αγωγή) στο Θεό, ο οποίος τον έλκει κοντά Του με την προσομιλία Του, με τον προσωπικό Του λόγο.

Όταν ο Θεός διαλέγεται με τον άνθρωπο δεν «συζητάει», όπως θα λέγαμε εμείς, αλλά μέσα στην κοινωνία της αγάπης Του αποκαλύπτει και προσφέρει σ' αυτόν τις ενέργειές Του, τη Χάρη Του, που με την αποδοχή της δείχνει ο άνθρωπος πώς ανακάλυψε το αληθινό του πρόσωπο και το θείο προορισμό του. Έτσι η βοήθεια του Θεού στον άνθρωπο δεν είναι μια συγκαταβατική ενέργεια, που στηρίζεται στην ατέλεια της ανθρώπινης φύσεως, αλλά αντίθετα είναι η αποκάλυψη της υπέρτατης αξίας του. Την αξία αυτή τη συναντάμε στην κλήση (καλώ — εκκαλώ = Εκκλησία), στη λέξη για τη συμμετοχή του στη θεία ζωή των προσώπων της Αγίας Τριάδος, που είναι και η πραγμάτωση της θεώσεώς του με τη Χάρη του Θεού. Εδώ ακριβώς βρίσκεται και πραγματώνεται ο προορισμός του ανθρώπου, που γίνεται ταυτόχρονα με την αδιάκοπη προσαγωγή του στο Θεό, την ατέλειωτη κίνηση προς τους άλλους ανθρώπους και την ατέρμονη φορά του σ' ολόκληρο το έργο της δημιουργίας. Όλη αυτή η πορεία μάς αποκαλύπτει το χώρο της αγωγής.

Σε τούτο το χώρο αποκαλύπτεται η κοινωνία του Θεού με τον άνθρωπο και του ανθρώπου με το Θεό. Έκφραση αυτής της δυνατότητας επικοινωνίας με το Θεό είναι η οντολογική κοινωνία του ανθρώπου με το συνάνθρωπό του. Τούτο φαίνεται πολύ χαρακτηριστικά στη δημιουργία της πρώτης γυναίκας, της Εύας : «Και είπε Κύριος ο Θεός· ου καλόν είναι τον άνθρωπον μόνον ποιήσωμεν αυτώ βοηθόν κατ' αυτόν,.. και ωκοδόμησε ο Θεός την πλευράν, ην έλαβεν από του Αδάμ, εις γυναίκα και ήγαγεν αυτήν προς τον Αδάμ, και είπεν Αδάμ τούτο νυν οστούν εκ των οστών μου και σαρξ εκ της σαρκός μου...» (Γέν. β' 18. 22-23). Ο Αδάμ ανακαλύπτει την ανθρώπινη ουσία και ύπαρξή του από τη στιγμή που ο Θεός φέρει, (άγει) την Εύα κοντά του και συνεπώς τοποθετεί τον ίδιο απέναντί της. Η παρουσία της Εύας τον βοηθά να ανακαλύψει τον εαυτό του στην οντολογική κοινωνία των προσώπων, που προσφέρεται στο χώρο της αγωγής («και ήγαγεν -ο Θεός - αυτήν προς τον Αδάμ...»).

Στο διαλογικό λοιπόν χώρο ο άνθρωπος ανακαλύπτει την ύπαρξή του και αισθάνεται τον εαυτό του ως υποκείμενο. Τούτο δηλώνει πως ο άνθρωπος βρίσκεται κάτω {υπό - κείμενος) από την αγάπη του Θεού (λόγος - διάλογος - κοινωνία), που εκφράζεται από το ένα μέρος με τις ενέργειες και τις δωρεές του

Θεού και από το άλλο με την εφαρμογή του θείου θελήματος από την πλευρά του ανθρώπου. Το θέλημα του Θεού ως βασική έκφραση της αγάπης Του είναι πάντοτε μια δωρεά, μια χάρη στον άνθρωπο, γιατί μονάχα με τη συνεχή άσκηση για την καθημερινή εφαρμογή του θείου θελήματος απαντά ο άνθρωπος, πως αποδέχθηκε την προσφερόμενη σ' αυτόν αγάπη του Θεού. Ο άνθρωπος αισθάνεται τον εαυτό του ως υποκείμενο, όταν τον αφήνει να δέχεται τη βοήθεια του Θεού και των άλλων ανθρώπων, και όταν τον προσφέρει ως βοήθεια στους άλλους ανθρώπους. Η παρουσία αυτής της βοήθειας μάς αποκαλύπτει το φαινόμενο της αγωγής.

Ο άνθρωπος που αισθάνεται την υπαρξιακή ανάγκη να ζητήσει τη βοήθεια του άλλου εκφράζει βασικές αλήθειες από την ανθρώπινη υπόστασή του:

α) αναγνωρίζει και αποδέχεται την παρουσία των άλλων ανθρωπίνων προσώπων κοντά του,

β) αποδέχεται την δική του ατέλεια και ανεπάρκεια,

γ) απορρίπτει κάθε αυτόνομη και εγωκεντρική προβολή,

δ) αναγνωρίζει την υπεροχή εκείνου, από τον οποίο ζητάει βοήθεια και ενίσχυση και,

ε) βρίσκεται σε μια κοινωνία και σχέση με τον άλλον άνθρωπο (εδώ δεν θα λάβουμε υπ' όψη μας τις περιπτώσεις, που ο άνθρωπος ζητάει βοήθεια από ιδιοτέλεια, συμφέρον ή οποιοδήποτε είδος συναλλαγής). Η σχέση αυτή και αναστροφή του με τους άλλους ανθρώπους δείχνει, πως η παρουσία τους είναι απαραίτητη για την αύξηση και την προκοπή της δικής του υπάρξεως. Αυτή η ουσιαστική αναφορά έχει μέσα της μια δυναμική κίνηση, που οδηγεί, άγει, ελκύει τον άνθρωπο στην πραγμάτωση και τελείωση του προορισμού του.

Με το γεγονός όμως της αμαρτίας οι Πρωτόπλαστοι (μιλάμε γι' αυτούς, γιατί συμβουλευόμαστε το θεόπνευστο βιβλίο της Γενέσεως και γιατί οι Πρωτόπλαστοι ανακεφαλαιώνουν με την ύπαρξή τους ολόκληρη την ανθρώπινη φύση) διέλυσαν και διέστρεψαν όχι μονάχα την κοινωνία τους με το Θεό, αλλά και τη μεταξύ τους επικοινωνία και σχέση. Με την επιτέλεση της αμαρτίας ο Αδάμ απορρίπτει την παρουσία, την αξία και τη βοήθεια της Εύας, όταν λέγει στο Θεό, πως η Εύα τον παρέσυρε και πως με την παρουσία της αντί να τον βοηθήσει, τον έβλαψε και τον κατέστρεψε.

Η διασάλευση και διαστροφή στις σχέσεις του ανθρώπου με το Θεό, το συνάνθρωπο, τον κόσμο και τον εαυτό του οφείλεται αποκλειστικά στην προσπάθειά του να αποθεώσει το εγώ του, στηριζόμενος μονάχα στις ίδιες του δυνάμεις. Αυτή η φαντασίωση της ισοθείας αποτελεί άλλωστε και το κέντρο της αμαρτίας του. Ο αμαρτήσας άνθρωπος απέκρουσε την παρουσία, τη Χάρη και τη βοήθεια του Θεού, που θα τον ανύψωνε σε κατά χάρη Θεό και δέχτηκε μονάχα τη δική του φαινομενική αυτονομία και ανεξαρτησία. Κατά συνέπεια αρνήθηκε και τη βοήθεια των άλλων ανθρώπων, όπως επίσης και τη δική του συνδρομή και προσφορά στους άλλους.

Το πρόβλημα, που δημιουργείται εδώ και μας προβάλλεται για επίλυση, είναι: μπορεί να υπάρξει αγωγή, χωρίς τη θεμελίωση και υποχρέωση να δέχεται τον άνθρωπο (παιδαγωγούμενο) ως βοηθό του συνανθρώπου του; Πρώτα απ' όλα πρέπει να διευκρινίσουμε, πως εδώ η ζητούμενη βοήθεια έχει οντολογικό χαρακτήρα. Είναι δηλαδή βοήθεια, που προέρχεται από το πιο βαθύ στρώμα της

υπάρξεως του ανθρώπου και που με την προσφορά της απευθύνεται στο αυτό στρώμα της υπάρξεως του άλλου ανθρώπου. Η βοήθεια εδώ είναι η έκφραση της αγάπης, που συνιστά σε όλη της την καθολικότητα την ουσία του ανθρώπου.

Η περιοχή, όπου μπορούμε συνήθως να εντοπίσουμε τη βοήθεια ως προσφορά ουσιαστικής αγάπης, είναι οι διαπροσωπικές σχέσεις του παιδιού με τους γονείς και ιδιαίτερα της μητέρας. Το παιδί χρειάζεται τη βοήθεια της μητέρας για να αναπτύξει την ύπαρξή του και η μητέρα προσφέρει την αγάπη της όχι επιφανειακά και συναισθηματικά, αλλά μέσα από τη μητρική της υπόσταση, τη μητρική της καρδιά. Το παιδί αποδέχεται τη βοήθεια της μητέρας, γιατί την αγαπάει και όχι γιατί μονάχο του δεν μπορεί να τα καταφέρει. Η μητέρα προσφέρει την αγάπη της με τη βεβαιότητα ότι για να μεγαλώσει το παιδί πρέπει αυτή να του προσφέρει ολόκληρο τον εαυτό της. Σε τούτο το σημείο αποκαλύπτεται η προσφορά της ουσιαστικής αγωγής, που είναι για τον άνθρωπο απαραίτητη και επιτακτική.

Ο άνθρωπος με τη βοήθεια που προσφέρει εκφράζει συνήθως την ιδιοτέλεια και την κυριαρχία του πάνω στο συνάνθρωπό του. Εύκολα λοιπόν καταλαβαίνουμε, πως δεν είναι δυνατόν να υπάρξει αγωγή, που να στηρίζεται σε μια τέτοια κυριαρχία του ενός ανθρώπου στον άλλον, του παιδαγωγού στον παιδαγωγούμενο. Η αποκάθαρση όμως της βοηθείας από το πνεύμα της κυριαρχίας και της καταδυναστεύσεως δεν μπορεί να γίνει στο χώρο της ενδοκόσμιας περιοχής. Εδώ ο άνθρωπος πρέπει αδιάκοπα να προβάλλει τις δυνάμεις του, ξεχωρίζοντας το εγώ του από όλους τούς άλλους. Τούτο το ξεχώρισμα πρέπει να εκφραστεί με την

υποτίμηση του άλλου, που θα φέρει κατά τη γνώμη του τη δική του ανύψωση. Ο άνθρωπος με την τεμαχισμένη ατομική φύση του, με το αδιάκοπα προβαλλόμενο για υπεροχή εγώ του και γενικά με τα ενδοκόσμια κριτήρια που διαθέτει δεν είναι σε θέση να καταλάβει, πως είναι δυνατόν να καλλιεργήσει και να περισώσει τον εαυτό του από τη στιγμή, που θα τον προσφέρει στους άλλους ανθρώπους. Αντίθετα καταλαβαίνει πως κάτι τέτοιο είναι βασικά μια μωρία και ανοησία, γιατί όταν δίνεις στον άλλο κάτι, εσύ ο ίδιος στερείσαι και χάνεις αυτό που έδωσες. Πολύ δε περισσότερο, όταν δίνεις στους άλλους τον εαυτό σου, εσύ κιάλας τον έχεις χάσει, κι έτσι είσαι χαμένος. Για να μη γίνει κάτι τέτοιο, πρέπει να φροντίσεις για το εγώ σου, να το τροφοδοτήσεις με τα όσα θα σου προσφέρουν οι άλλοι άνθρωποι. Έτσι αποκτά κανείς την εντύπωση, πως οι άλλοι πρέπει να γίνονται υπηρέτες και να διακονούν συνεχώς, ενώ εσύ πρέπει να τους κυριαρχείς και να τους εξουσιάζεις,

Για να ξεκαθαριστεί η έννοια της βοήθειας από το πνεύμα της υπεροχής πρέπει ο άνθρωπος να υπερπηδήσει το φαύλο κύκλο της εγκοσμιότητας και ατομικότητας και να ξαναβρεθεί στον προσωπικό χώρο, όπου προσφέρεται η κοινωνία της αγάπης χωρίς καμιά απολύτως ιδιοτέλεια. Όλα αυτά όμως, τα τόσο απαραίτητα για τη θεμελίωση και τη λειτουργία του φαινομένου της αγωγής, μπορεί να γίνουν μονάχα, όταν αποκαλυφθεί η αληθινή φύση και το πρόσωπο του ανθρώπου, όταν δηλαδή βρεθούμε και πάλι στο χώρο της καθολικότητας, όπου ο κόσμος και ο άνθρωπος θεωρούνται συνολικά και όχι τεμαχισμένα. Σε τούτο τον αρμονικό χώρο κάθε ξεχώρισμα του εγώ από τους άλλους δεν έχει καμιά θέση. Αν όμως συμβεί, τότε σημαίνει μια ουσιαστική εμπλοκή στην ομαλή κυκλοφορία της αγάπης, μια έκπτωση από την πραγματική φύση και μια καταδίκη σε θάνατο, έπου θα αποκαλύπτεται όχι το τέλος της συμφοράς, αλλά η απαρχή της. Η αγωγή όμως χρειάζεται ακριβώς την αντίθετη περιοχή. Δηλαδή εκεί όπου το Συ (ο άλλος) δεν απορρίπτεται για να ωφεληθεί το Εγώ, ούτε ο αδύνατος θυσιάζεται για την υπεροχή του ισχυρού, αλλά αντίθετα το Εγώ θυσιάζεται για να περισωθεί τελικά η ύπαρξη, διακονεί τους άλλους για να τραφεί, γίνεται μικρό για να αποκαλύψει τη μεγαλειώδη αξία του προσώπου, γίνεται ο δούλος σ' όλους για να είναι αληθινά πρώτο. Αυτό όμως το αναποδογύρισμα στην πορεία του τεμαχισμένου ανθρώπου γίνεται από τη στιγμή, που ο Θεός αποκαλύπτει στο Πρόσωπο του Ιησού Χριστού την καθολική και επομένως αληθινή φύση του ανθρώπου.

Η αγωγή λοιπόν αποκτά την πραγματική της διάσταση, όταν θεμελιώνεται στο λόγο του Θεού, που μας αποκαλύφθηκε με τον Ιησού Χριστό, ο οποίος είναι η Κεφαλή στην ξανανεωθείσα με το Θεό ανθρώπινη φύση σ' ένα ζωντανό οργανισμό, στο σώμα της Εκκλησίας. Στο λόγο του Θεού ο άνθρωπος ανακαλύπτει τον εαυτό του ως υποκείμενο, τον αναγνωρίζει και τον αποδέχεται ως προσωπική ύπαρξη,

που χαρακτηρίζεται για την αναφορά της στο Θεό και τη σύνδεσή της με τους άλλους ανθρώπους. Μονάχα σε μια τέτοια σχέση, κοινωνία και αλληλοβοήθεια εμφανίζεται, προσφέρεται και ολοκληρώνεται το φαινόμενο της αγωγής.

Αν ενδιαφερόμαστε αληθινά για μια γνήσια και δυναμική αγωγή, πρέπει συνεχώς να αναζητάμε σ' αυτήν τα σημεία εκείνα, που θα μας αποκαλύπτουν την αληθινή διάσταση της υπάρξεώς μας και συνεπώς τον τρόπο, που θα την αναπτύξουμε και θα την διασώσουμε. Θα ζητάμε δηλαδή την αληθινή φύση και το πρόσωπο του ανθρώπου, την καθολικότητα και ενότητα στον άνθρωπο και την κτίση, την οντολογική κοινωνία της αγάπης, το διαλογικό χώρο του ανθρώπου ως υποκειμένου, την πραγματική μορφή της βοήθειας και την έκφραση της γνήσιας κυριαρχίας στην περιοχή της ανιδιοτέλειας, της διακονίας και της αδιάκοπης προσφοράς. Αγωγή που δεν διαθέτει αυτά τα βασικά σημεία δεν μπορεί να είναι γνήσια και δημιουργική.

Η αγωγή όμως στη διάρκεια της ιστορικής πορείας της αντιμετώπισε πολλούς πειρασμούς, που όλο και την οδηγούσαν σε μια παρέκκλιση από τους πιο πάνω βασικούς στόχους της. Είναι δε χαρακτηριστικό, πως οι πιο ουσιαστικές ελλείψεις της παρουσιάζονταν κατά περίεργο τρόπο σε περίοδο, που οι ουμανιστικές αυτονομιστικές τάσεις και οι ενδοκόσμιες ερμηνευτικές προσπάθειές της έφταναν στο υψηλότερο σημείο τους.

Μπροστά σε τούτο το αδιέξοδο προσκαλείται η ορθόδοξη εκκλησιαστική μαρτυρία για την παιδαγωγική πραγματικότητα να καταθέσει τη συμβολή της για να βρεθεί η ορθή λύση. Είναι υποχρεωμένη να μαρτυρήσει και να υπενθυμίσει σε κάθε μορφή αγωγής, πως η αληθινή απελευθέρωση και μεταμόρφωση του ανθρώπου, που φυλακίστηκε από την αμαρτία και παραμορφώθηκε, πραγματοποιήθηκε στο Πρόσωπο του Θεανθρώπου Ιησού Χριστού. Η αποδοχή της προσωπικής κλήσεως του ανθρώπου από τον Ιησού Χριστό, «άχρις ου μορφωθή εν αυτώ» (Γαλ. δ' 19), αποτελεί την κατάφαση και πρόσληψη της παιδαγωγικής πραγματικότητας και συνάμα την καταξίωση και διάσωση σ' όλα τα πολύτιμα στοιχεία της, που θα διακονούν και θα παιδαγωγούν αληθινά τη φύση του ανθρώπου μέσα στην αδιάκοπη μεταμόρφωσή τους από τον Τριαδικό Θεό.

(Ν. Γρηγοριάδης, «Η Ορθόδοξη μαρτυρία για την αγωγή», Μαρτυρία Ορθοδοξίας, σ. 113-119)